

Recenzió Gazda László: Codex¹ című könyvéről

A csángó történetírásban még napjainkban is nehezen egyeztethetők a román és magyar részről megfogalmazott érvek. S míg az erdélyi magyar kutatók viszonylag könnyedén tájékozódnak a román nyelvű szakirodalomban, a román tudományosság kevésbé fektet hangsúlyt a magyar nyelven publikált értelmezések megismerésére. Az egymás műveinek behatóbb megismerését szorgalmazza az a törekvés is, miszerint a tudományos munkák ne csak a szerző anyanyelvét ismerő közönség számára váljanak hozzáférhetővé, hanem az arra érdemes publikációkat minél szélesebb körben lehessen olvasni. A hasonló irányelvek érvényesítésére kitűnő példa Pozsony Ferenc kötete, amely leghamarabb román nyelven (2002), majd magyarul (2005) és angolul (2006) is olvashatóvá vált. De ugyanezen megfogalmazott céllal indította útjára a Hargita Kiadóhivatal a *Bibliotheca Moldaviensis* könyvsorozatát is, amelynek immár hat kétnyelvű (magyar–román) kötetét sikerült megjelentetni. A szóban forgó sorozatot legutóbb Gazda László sepsiszentgyörgyi tanár, *Codex* című munkája gyarapította.

A sorozat egységes arculata köszön vissza Gazda László könyvében is, amelynek előszavát a csángó népelet egyik jeles kortárs ismerője, Halász Péter jegyezte. A bevezető gondolatok révén értesülünk a kézirat megszületésének előzményeiről, tudomást szerezve az 1970-es évek első felében Gazda László által szervezett pionírexpedícióknak álcázott gyűjtőutakról. Ezen alkalmak ösztönzőleg hatottak a további szakirodalmi tájékozódásra oly módon, hogy a Sepsiszentgyörgyön induló *Csángó Újság*ban, majd ennek utódjában, a *Moldvai Magyarság*ban közölt írásaiban a moldvai csángók által lakott települések történelmi-néprajzi vonatkozású ismereteit összegezte.

Nem könnyű feladat jelen kötet műfajiságának behatárolása, s a címadás is jelzi az átmenetiséget, az egyes tudományos műfajok határvonálán való elhelyezkedést. Az olvasás során szembeötlő a kötet leíró jellege, amely egyben erényként is említhető, hiszen koherens szerkesztésmódja és közérthető nyelvezete által ismeretterjesztő olvasmányként is forgatható. Történeti perspektíva érvényesítése révén kerül bemutatásra harmincöt moldvai település, melyek múltjában mind gazdasági, mind pedig társadalmi szempontból számottevő volt a csángó lakosság szerepe. S bár napjainkban Moldova városaiban nem beszélhetünk egységes csángó közösségekről, a hagyományos földművesfoglalkozást előnyben részesítő falvak lakói körében elevenen él a katolikus-csángó identitás.

Az északi csángók csoportját képező falvak sorából kettőre, a déli etnikai csoportba sorolhatók közül háromra, míg a székelyes csángók köréből huszonhat falura terjed ki a könyv tartalma. Husztváros, Románvásár, Kotnár és Bákó városok múltjával, művelődés- és gazdaságtörténetével kapcsolatos leírás egészíti ki a falvak sorát oly módon, hogy az egyes települések egy egységes szerkezeti séma érvényesítése révén kerülnek bemutatásra. A szerző a helységek térbeli beha-

1. Gazda László 2005: *Codex*. Csíkszereda – Miercurea Ciuc: Hargita Kiadóhivatal – Editura Harghita [Bibliotheca Moldaviensis], 512 oldal

tárolását szinte minden esetben földrajzi pontossággal végzi, mely adatsorokat leggyakrabban a szóban forgó települések etimológiája követ. A történeti kronológia törvényszerűséget képez írásában, s ennek megbomlása csak az egyes számadatok összehasonlítása alkalmával következik be. A gyűjtései során rögzített néveredeztetések a csángó lakosság kulturális tudatát példázzák, s ezek közzététele még akkor is jelentős, ha pusztán szóbeli közléseknek bizonyulnak. A népesség összetételének és ennek időbeli változásának bemutatásához szakirodalmi előzményeket hasznosít, de jelen kötet által is kitűnően érzékelhető az a diszkrepancia, amelyet az utóbbi évszázad népszámlálási adatai és a tereptapasztalatok keltenek.

Tagadhatatlan a vallásosság hangsúlyos volta a csángó közösségek életszervezésében, ezért a szerző is megalapozottnak tekintette a települések szakrális építményeinek részletes ismertetését. A templomok építési idejéről és körülményeiről, adott esetben a magyar lakosság múltját igazoló egykori harangok emlékéiről is közöl adatokat. A jelentős kézműves hagyománnyal rendelkező falvak esetében a lokális értékek kihangsúlyozása révén olvashatunk részletes leírásokat. Hasonló módon tájékoztat a frumószai szücsmesterség néprajzi jelentőségéről, valamint a gorzafalvi fazekasság tekintélyes múltjáról. Összességében azonban a gazdasági viszonyok bemutatása alulreprezentált. A közölt adatok nagy hányadának az 1898–1902 között publikált földrajzi szótár jelölhető meg forrásként, az utóbbi évtizedek gazdasági eseményei pedig csak a legkritikább esetben képezik a diskurzus tárgyát.

Gazda László az általa elérhető források alapján summázta a harmincöt település történetét; helyenként részletekbe menő adatsorokat tárt az olvasó elé, más esetekben pedig szűkebb terjedelmű leírásokra szorítkozott. Alapvetően tehát a hasznosított történeti források, ezek tartalma és minősége határozta meg a saját látásmódján átszűrte kép gazdagságát. A pionírexpedíciók alkalmával szerzett tereptapasztalatok élménydús leírásokat eredményeztek. Az előtérbe kerülő szubjektív megnyilatkozások sejtetik a korabeli mostoha gyűjtési körülményeket, de az adatközlők gazdag névsorai láttán jogos az olvasói hiányérzet: a szerzőnek hangsúlyozottabban kellett volna értékesítenie a személyes tapasztalatait, gyűjtései révén szerzett információkat.

A Bibliotheca Moldaviensis sorozat egyik sikere a forrásközlések kétnyelvű voltában rejlik, így tehát Gazda László két részre tagolt kötetének második felében is a magyar szöveg – Bartha György általi – román fordítása olvasható. Jelen könyv célközönségként nem kizárólag a „csángókérdéssel” foglalkozó kutató és értelmiségi elit jelölhető meg, hiszen a kötet stílusából fakadóan bárki számára könnyed ismeretterjesztő olvasmányt képezhet. Mi több, számos olyan helytörténeti információt tartalmaz, amelyek a moldvai csángó vidékre utazó személyek könnyed eligazodását szolgálják. Mindezen érvek összegzéseként állíthatom, hogy a kötet széles közönség számára tartalmas olvasmányt képezhet.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Pozsony Ferenc 2002: *Ceangăii din Moldova*. Cluj: Asociația Etnografică Kriza János.

Pozsony Ferenc 2005: *A moldvai csángó magyarok*. Budapest: Gondolat Kiadó – Európai Folklor Intézet.

Pozsony Ferenc 2006: *The Hungarian Csango of Moldova*. Buffalo–Toronto: Corvinus Publishing.